

Відділ освіти Зміївської районної державної адміністрації
Зміївський центр дитячої та юнацької творчості
Зміївської районної ради Харківської області

Формування національної свідомості
та патріотизму
засобами позашкільної освіти

**Відділ освіти Зміївської районної державної адміністрації
Зміївський центр дитячої та юнацької творчості
Зміївської районної ради Харківської області**

**Формування національної свідомості
та патріотизму
засобами позашкільної освіти**

2015

Рекомендовано методичною радою РМК відділу освіти

Зміївської районної державної адміністрації

Протокол № _____ від _____ р.

Рецензенти: Макарова О.В. – методист відділу освіти Зміївської районної державної адміністрації вища кваліфікаційна категорія, старший учитель.

Автор-упорядник:

Дугіна Вікторія Миколаївна, директор Зміївського ЦДЮТ Зміївської районної ради Харківської області, відмінник освіти України,

Щелкунова Світлана Володимирівна, заступник директора з НВР Зміївського ЦДЮТ Зміївської районної ради Харківської області, відмінник освіти України.

Формування національної самосвідомості та патріотизму у дітей засобами позашкільної освіти. – Зміїв, 2015. –39 с.

В роботі висвітлюється організація національно-патріотичного виховання учнів в системі єдиного виховного простору, розвивальний потенціал ПНЗ щодо реалізації завдань громадянського виховання дітей. Автори діляться досвідом планування виховної роботи, упровадження музейної педагогіки в навчально-виховний процес, використання клубної форми роботи. Пропонується для практичного використання працівникам позашкільних навчальних закладів.

1. Вступ	- ст. 3
2. Система роботи Зміївського ЦДЮТ щодо здійснення національно-патріотичного виховання учнівської молоді	- ст. 3
2.1 Завдання національно-патріотичного виховання	- ст. 3
2.2 Форми національно-патріотичного виховання молоді	- ст. 4
2.3 Методи національно-патріотичного виховання молоді	- ст. 5
2.4 Наступність та системність національно-патріотичного виховання дітей в системі єдиного виховного простору ПНЗ	- ст. 5
2.4.1 Упровадження виховного проекту «Жити-Україні служити»	- ст. 5
2.4.2 Організація тематичних місячників	- ст. 8
2.4.3 Формування національної самосвідомості через діяльність органів учнівського самоврядування	- ст. 10
2.5 Становлення громадянина України під час здійснення навчального процесу	- ст. 10
2.6 Музейна педагогіка	- ст. 12
2.7 Роль районних масових заходів у військово-патріотичному вихованні	- ст. 15
2.8 Використання можливостей клубної форми роботи	- ст. 19
3. Висновки	- ст. 20
4. Практичний блок – додатки:	
- додаток № 1 «Заочна екскурсія «Хто прославив наш район?»	- ст. 21
- додаток № 2 «Вікторина «Що я знаю про Україну?»	- ст. 31
- додаток № 3 «Сценарій районних зборів активу волонтерських загонів, присвячених 70-річчю визволення Зміївщини від німецько-фашистських загарбників»	- ст. 32
- додаток № 4 «Сценарій засідання клубу «Червона калина»	- ст. 35
5. Список використаних джерел	- ст. 39

I. ВСТУП

Формування національної самосвідомості особистості є важливою метою і необхідною умовою розбудови Української держави, тому становлення національної самосвідомості учнів в кожному поколінні є центральною темою і предметом вивчення. Особливо гостро вона постала в період зміни принципів розвитку освіти, коли утверджується нова система цінностей. У зв'язку з цим сучасні концепції розвитку національної самосвідомості вимагають оновлення змісту виховного процесу.

В основі формування національної самосвідомості дітей є виховання свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді потреби і уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості; моральної, трудової та екологічної культури.

Національна самосвідомість не є вродженою якістю, вона формується й розвивається протягом життя людини. На цей процес впливає ряд факторів: етнічне середовище, в якому живе людина, національна мова, культура, традиції тощо. І важливу роль у національному та патріотичному вихованні, крім школи, відіграють саме позашкільні заклади.

У Законі України «Про позашкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції національно-патріотичного виховання молоді визначаються завдання - виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України.

Це спонукає до створення в навчальних закладах конкурентних програм та проєктів розвитку такої системи виховання, яка б забезпечувала гармонійне поєднання національного і полікультурного виховання; збагачення морального досвіду учнів, розвиток потреби у добротворчості, у морально-духовному самовдосконаленні; формування в учнівській молоді життєвої компетентності, уміння створювати власні проєкти; формування та становлення особистості учня, громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати демократичну, правову і соціальну державу.

II. СИСТЕМА РОБОТИ ЗМІЇВСЬКОГО ЦДЮТ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1 Завдання національно-патріотичного виховання

Робота Зміївського ЦДЮТ спрямована на виконання основних завдань національно-патріотичного виховання:

- розвиток дітей високої соціальної активності, громадянської відповідальності, духовності, формування особистості, яка володіє високою свідомістю та здатністю проявити її в повсякденній діяльності,
- утвердження поваги до культурного та історичного минулого України;
- створення і забезпечення реалізації можливостей для повноцінної соціалізації молодих громадян, більш активного залучення їх у вирішення соціально-економічних, культурних, правових, екологічних та інших проблем, як загальнодержавного так і місцевого значення;
- виховання молодих громадян у дусі поваги до Конституції країни, законності, норм суспільного та колективного життя, створення умов для забезпечення реалізації конституційних прав людини та його обов'язків, громадянського та професійного обов'язку;
- розвиток у дітей почуття гордості, глибокої поваги до символів держави – Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної та регіональної символіки та історичних святинь, гордості за країну, свою «малу Батьківщину»;
- формування расової, національної, релігійної терпимості та толерантності.

Для успішного виконання поставлених завдань важливо дотримуватись таких основних педагогічних вимог:

- здійснювати національно-патріотичне виховання з урахуванням вікових, індивідуальних та національних особливостей учнів;
- розглядати національно -патріотичне виховання як складову частину виховання і здійснювати у взаємозв'язку з основними ланками навчально-виховної роботи в ПНЗ;
- дотримуватись принципу наступності в навчанні та використанні форм і методів національно -патріотичного виховання;
- вміло поєднувати національно -патріотичне виховання з моральним, трудовим і фізичним вихованням;
- сприяти розвитку патріотичної роботи юнацьких суспільних організацій.

2.2 Форми національно-патріотичного виховання молоді

Педагоги закладу у національно-патріотичному вихованні учнівської молоді використовують такі форми роботи:

- вивчення Державного гімну, історії та змісту державних символів, виховання поваги до державної атрибутики;

- роз'яснення внутрішньої та зовнішньої політики України, Законів України;
- вивчення історії України та процесів державотворення, боротьби та здобуття Україною статусу незалежної, суверенної, демократичної держави, історії рідного краю і видатних імен відомих людей, чие життя пов'язане з Україною та земляків;
- організація зустрічей з ветеранами війни, відмінниками бойової підготовки Збройних Сил та інших військових формувань, відвідування військових частин, вищих військових навчальних закладів.

2.3 Методи національно-патріотичного виховання молоді

У формуванні національної самосвідомості та патріотизму учнів ефективними є наступні методи:

- переконання;
- стимулювання (реалізується в різноманітних формах заохочення);
- особистий приклад;
- самопідготовка (процес активного формування і самовдосконалення молоді людини шляхом самозобов'язання, самостійного навчання та самоконтролю).

Доведено на практиці, що серед різномаїття методів і форм національно - патріотичного виховання найбільш результативними є активні методи, які ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії та спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості. Застосування таких методів покликане формувати в особистості нормативні та поведінкові цінності, що передбачають вироблення вмінь міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, критично розглядати проблему, робити висновки, брати участь у громадському житті, захищати свої інтереси, поважати інтереси інших, самореалізовуватися тощо.

2.4 Наступність та системність національно-патріотичного виховання дітей в системі єдиного виховного простору ПНЗ

2.4.1 Упровадження виховного проекту «Жити-Україні служити»

Педагогічний колектив нашого закладу розуміє, що становлення різнобічної розвиненої та творчої особистості неможливе без створення цілісної виховної системи, фундаментом якої є системно-цільове планування.

В ЦДЮТ розроблений план-програма виховної роботи, в якому передбачені різнопланові, змістовні заходи для учнів різного шкільного віку,

спрямовані на реалізацію 5 виховних проектів, мета яких - виявлення та розвиток творчих здібностей учнів, формування національної та екологічної самосвідомості, здоров'язберігаючих компетенцій учнівської молоді, становлення патріотичних почуттів та розвиток духовності.

Одним з проектів є виховний проект «Жити-Україні служити». Плануючи реалізацію даного проекту, ми враховували фізіологічні та психологічні особливості гуртківців. Всі заходи, передбачені проектом, поділені на три вікові категорії: молодшу, середню, старшу. Для кожної категорії були обрані оптимальні та різноманітні форми виховної діяльності.

Для учнів молодшої вікової категорії заплановані такі форми роботи, які оптимально дають змогу донести та сприйняти інформацію дітям щодо усвідомлення приналежності до української держави і народу, розуміння правил взаємодії людей у сім'ї, суспільстві, виконання життєвих правил (бесіди «Державні символи України», конкурси малюнків «Мій рідний край», години спілкування «Всі народи України живуть в злагоді й мирі» тощо).

Для дітей середньої вікової категорії передбачені виховні заходи, що сприятимуть формуванню патріотичних почуттів, національної свідомості, правосвідомості, активної громадянської життєвої позиції (бесіди-розповіді «Ідеал моєї сім'ї», КТС «Українські народні символи», години спілкування «Мої права, мої обов'язки», заочна екскурсія «Хто прославив наш район?» (додаток № 1) тощо).

Заплановані форми виховної діяльності для вихованців старшої вікової категорії допоможуть учнівській молоді більш глибоко усвідомити свою роль і місце в житті країни, правильно розуміти свої права і обов'язки, брати активну участь в учнівському самоврядуванні, сформувати активну громадянську позицію (Колективно-ігрове спілкування «Як би я був президентом...», бесіди «Сімейні традиції та свята», вікторина «Що я знаю про Україну?» (додаток № 2), участь в обласних конкурсах, виставках тощо).

Значну роль у формуванні національної свідомості дітей відіграють родинні та народознавчі свята, передбачені для всіх вікових категорій учнів. Мета цих свят – орієнтація власних зусиль дитини на розбудову української держави, виховання почуття людської національної гідності.

В процесі підготовки для свята, учні вивчають українські пісні, гуморески, вірші українських поетів, що допомагає зміцнювати інтерес до національної культури та розкриває її красу.

Важливою формою позашкільної роботи у вихованні національної самосвідомості учнів є також організація виставок творчих робіт гуртківців декоративно-ужиткового та образотворчого напрямку. Такі виставки дають можливість учням ознайомити зі своїми творчими доробками широке коло глядачів та продемонструвати свою майстерність.

2.4.2 Організація тематичних місячників

План-програма виховної роботи Зміївського ЦДЮТ складається з тематичних місячників, серед яких місячники: «Я – громадянин і патріот держави», «Я, родина, Україна», двомісячник «Я і моя Батьківщина», місячник Пам'яті, присвячений Дню Великої Перемоги.

Під час місячників проводяться різнопланові заходи. Враховуючи, що у 2015 році ми відзначаємо 70-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні, особливо насиченим, цікавим та корисним є тематичний місячник Пам'яті, в якому заплановані екскурсії до братських могил м.Змієва, організація та проведення святкового концерту до Дня Перемоги «Пам'яті жити у віках», зустрічі з ветеранами та учасниками ВВВ «Розкажи онукам», конкурс малюнків на асфальті «Вічна пам'ять героям».

Під час організації даного місячника особливо тісно наш заклад співпрацює з районною ветеранською організацією щодо проведення спільних районних заходів: тематичних вечорів, районного святкування Дня Перемоги, солдатських привалів тощо.

Формуванню свідомого ставлення до своєї Батьківщини, ознайомленню з її героїчними сторінками сприяє куточок, присвячений річниці визволення рідного краю від німецько-фашистських загарбників, на стендах якого розміщена інформація про воїнів-визволителів нашої землі в роки Великої Вітчизняної війни.

Дуже цікавими, особливо в даний час, коли ми відзначаємо 70 річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників, є пізнавальні акції «Пам'ятники розповідають», екскурсії до стели героїв, організовані педагогами закладу для учнів. Під час цих заходів гуртківці знайомляться з іменами наших земляків - героїв Радянського Союзу, з їх героїчними подвигами.

2.4.3 Формування національної самосвідомості через діяльність органів учнівського самоврядування

Одна із задач виховних проектів Зміївського ЦДЮТ - це організація виховного простору через діяльність органів учнівського самоврядування. Наш заклад тісно співпрацює та є координатором районної дитячої організації «Нове покоління лідерів». Її керуючим органом є Рада старшокласників, а це учні старшого шкільного віку, які самі прагнуть до активної громадської діяльності і ведуть за собою інших. Через таку форму співпраці як учнівське самоврядування ми залучаємо шкільних лідерів до просвітницької роботи за допомогою методу «Рівний-рівному». Так, одним з питань, які обговорювалися під час конференцій, на засіданнях координаційної ради, є питання щодо організації практичної діяльності, спрямованої на формування патріотичних почуттів учнів. Це проведення Вахти Пам'яті, участь у районній патріотичній грі «Зірниця», організація районних історико-краєзнавчих експедицій.

Активісти дитячої організації є учасниками волонтерського руху в районі. Вони беруть активну участь в різних акціях, які проходять під час районних святкувань Дня Перемоги, Дня людини похилого віку, Дня незалежності України, Дня Прапора, акції «Єдина Україна», проведення міських мітингів (додаток № 3). Все це сприяє формуванню у дітей стійкої громадянської позиції та глибоких патріотичних переконань.

Дитяча організація випускає власну газету, один з номерів якої був присвячений 70 річчю визволення Харківщини від німецько-фашистських загарбників.

2.5 Становлення громадянина України під час здійснення навчального процесу

Національно патріотичне виховання здійснюється і у процесі навчання, де в учнів закладається фундамент глибоких знань, формуються світогляд та національна самосвідомість.

Враховуючи, що формування громадянина України – це задача кожного гуртка, в Зміївському ЦДЮТ були розроблені рекомендації для здійснення навчання в гуртках різного напрямку:

- ❖ гурткам туристсько-краєзнавчого напрямку було рекомендовано вивчення пам'яток культури нашого народу, легенд рідного краю, видатних земляків;
- ❖ для гуртків еколого-натуралістичного напрямку запропоновані такі теми, як особливості рідного краєвиду, роль природи у житті суспільства, раціональне природокористування тощо;

- ❖ учні гуртків художньо-естетичного напрямку знайомляться з національною культурою та традиціями, видами української народної творчості, народними ремеслами, символами світобудови, оберегами;
- ❖ для гуртків дослідницько-експериментального спрямування пропонується вивчення пам'ятників рідного краю, творчості митців України та наших земляків, поглиблене вивчення історії Зміївщини;
- ❖ для науково-технічних гуртків передбачене ознайомлення з традиційно-побутовою культурою українців, транспортними засобами, народними промислами.

Враховуючи вимоги часу та інтереси учнівської молоді, в Зміївському ЦДЮТ значно збільшена кількість груп військово-патріотичного гуртка, під час занять якого учні знайомляться із специфікою військової праці, дізнаються про особливості служби в Збройних Силах України, виховують в собі якості, необхідні майбутньому воїнові. Програма гуртка дозволяє під час вивчення кожної теми використовувати матеріали із життя воїнів у мирний час і пропагувати на уроках приклади героїчного минулого українського народу, його Збройних Сил.

Ефективно впливає на виховання громадянських почуттів і самосвідомості учнів пошукова діяльність, яка активно використовується в гуртках історико-краєзнавчого профілю і передбачає збір різних матеріалів, нової цікавої інформації. Узагальнений матеріал направляється для участі в таких обласних заходах:

- історико-краєзнавча акція «Історія міст і сіл України»,
- військово –патріотичні експедиції «Моя Батьківщина – Україна»,
- «Слобожанські дзвони Перемоги» та інші.

2.6 Музейна педагогіка

На території Зміївського району є декілька відомих музеїв:

- Музей Бойового братерства (с.Соколове),
- Музей Бойової Слави Гвардійців-широнінців (с.Таранівка),
- Зміївський краєзнавчий музей.

Саме музеї є дієвою базою патріотичного виховання учнів, а музейна педагогіка має значні можливості у формуванні патріотичних почуттів. Тому з музеями району тісно співпрацюють гуртки юних істориків-краєзнавців.

Вихованці даних гуртків мають не тільки ґрунтовні знання щодо воєнних подій на Зміївщині, а й самостійно проводять оглядові та тематичні екскурсії по всіх експозиціях музеїв. Такі екскурсії організуються для інших учнів шкіл, для дорослих, і навіть іноземних делегацій, які відвідують музеї. Практика доводить, що учнівська молодь навіть більш зацікавлено сприймає інформацію саме від своїх ровесників.

Наприклад, на базі Музею Бойового братерства відбуваються зустрічі гуртківців та учнів школи з онуками тих чеських воїнів, які захищали село Соколово. У минулому навчальному році діти зустрічалися з Мирославом Гайдуром з міста Лоуни, де народився Отакар Ярош, Радіоном Драйкулом та Зденеком Кржіжом з міста Мельник, де проживав Отакар Ярош, Іржі Клусом з міста Соколов, що був так перейменований в 5-ту річницю бою в честь села Соколово.

Учні гуртка беруть активну участь у воєнно-історичних реконструкціях бою біля с.Соколове. З великим задоволенням діти виконують ролі чехословацьких командирів, беруть участь у масових сценах – атаках радянських і чехословацьких воїнів.

Керівники гуртків за допомогою музейної педагогіки зацікавлюють учнів до пошукової та науково-дослідницької роботи, результатом якої є збагачення новими експонатами шкільних музеїв та музейних куточків. На основі зібраних матеріалів учні мають змогу писати науково-дослідницькі роботи.

У національно-патріотичному вихованні учнівської молоді свою роль відіграє куточок національної символіки та кімната-музей з народознавства Зміївського ЦДЮТ, в якій поряд із старовинними побутовими речами українців, національним одягом, посудом знаходяться кращі роботи педагогів та вихованців, виготовлених в техніці народних промислів.

2.7 Роль районних масових заходів у військово-патріотичному вихованні

Складовою системи національного виховання є військово-патріотичне виховання. При плануванні роботи з військово - патріотичного виховання дуже важливо забезпечити тісний взаємозв'язок між різноманітними формами виховної роботи, спрямованими на формування патріотичного почуття, вольових якостей, розуміння необхідності захищати Батьківщину, відпрацювання практичних вмінь та навичок.

Вагоме місце у військово-патріотичному вихованні особистості Зміївського ЦДЮТ займає організація і проведення різноманітних районних масових заходів.

Особливою популярністю серед учнівської молоді району, особливо юнаків, користується конкурс «Козацькі розваги», присвячений Дню захисника Вітчизни. Конкурсна програма, запропонована учасникам, передбачає виявлення знань про історію розвитку українського козацтва, становлення нашої держави, спортивні змагання, виявлення творчих здібностей. У змаганні беруть участь хлопці старшокласники. До складу журі ми запрошуємо представників районного товариства сприяння обороні України, військової частини, ДЮСШ.

Цікавим та корисним заходом є військово-патріотична гра «Зірниця». Саме у військово-спортивних іграх створюються сприятливі умови для фізичного розвитку учнів, набуття ними навичок військової справи, формування почуття колективізму, відповідальності, дисциплінованості.

Особливо яскраво святкується День Перемоги, під час якого, серед інших заходів, проходить і дитяче театралізоване свято на міській площі. Сценарій свята складається з блоків, які відображають основні події Великої Вітчизняної війни (початок війни, воєнні дії та партизанський рух, святкування Перемоги, вшанування пам'яті загиблих). Традиційно включені блоки, присвячені рідній Україні та щасливому дитинству.

В міському парку проводиться солдатський привал, в організації якого беруть участь Зміївська міська рада, рада ветеранів, районний відділ культури та Зміївський ЦДЮТ. Під час цього заходу відбуваються святковий концерт, у якому активну участь беруть і вихованці нашого закладу. Ветерани та люди похилого віку з задоволенням слухають воєнні пісні у виконанні дітей.

На центральній алеї парку традиційно проводиться для дітей конкурс малюнків на асфальті «Щасливе дитинство».

Вихованці ЦДЮТ також беруть активну участь в урочистому відзначенні таких державних та районних свят, як «День незалежності України», «День прапора», День Соборності, День української писемності, «Річниця Зміївського району», річниця виводу військ з Афганістану та інших. Наші вихованці готують урочисті привітання, літературні монтажі, концертні програми тощо.

2.8 Використання можливостей клубної форми роботи

З метою пошуку нових підходів до формування свідомих, духовно багатих, здатних до творчої праці людей, в Зміївському ЦДЮТ організована робота клубу «Червона калина», мета якого - виховання національної самосвідомості учнів засобами народознавчої діяльності.

Протягом 10 років роботи клубу в ньому відбувалися зустрічі учнівської молоді з талановитими людьми Зміївського краю: художниками, поетами, співаками, народними умільцями. Традиційною темою засідань клубу стало проведення зустрічей з ветеранами ВВВ напередодні святкування Дня Перемоги. Діти мають змогу зустрітися з учасниками бойових дій, партизанського руху, з працівниками тилу, із свідками тих грізних подій (додаток № 4). Щоб зустрічі були цікавими, перед її організацією учні знайомляться з біографією ветеранів, їх бойовими шляхами. Живе спілкування, цікаві розповіді, - все це надихає молоде покоління на здійснення добрих вчинків в ім'я своєї Батьківщини, виховує повагу до людей похилого віку до учасників тих подій. Закінчуються зустрічі святковим концертом вихованців драматичного та вокального гуртків.

III. ВИСНОВКИ

Треба пам'ятати, що педагогіка – це не тільки наука, це – мистецтво. А мистецтво має своє національне вираження. Крім того, педагогіка як наука й мистецтво стосується особливої, властивої тільки їй сфери – формування особистості з притаманними їй національними рисами, суспільно-побутовими ознаками. Педагогіка через виховання дітей і молоді відтворює та розвиває в кожному наступному поколінні народ, націю. Тому й національний підхід у науковому вирішенні педагогічних проблем є обов'язковим. Виховання українця, який любить свій народ і з пошаною ставиться до інших народів, без української національної педагогіки неможливе та малоуспішне.

Але тільки системний та творчий підхід до планування і здійснення національно-патріотичного виховання сприяє забезпеченню підготовки молоді до захисту Вітчизни, вихованню справжніх патріотів своєї Батьківщини.

Почуття гордості за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбуття стане в майбутньому найкращою мотивацією до суспільної корисної праці.

Заочна екскурсія

«Хто прославив наш район»

- Мета:
- ознайомити учнів з біографією та професійною діяльністю видатних людей Зміївщини;
  - виховувати у дітей дбайливе ставлення до духовних надбань українського народу засобами краєзнавчої роботи,
  - формувати кращі якості національного характеру, прагнення до відродження національної культури; гордість за рідний край.

Обладнання:

літературні джерела:

- Героїчні сторінки історії. Книга пам'яті Зміївщини: тематичний літературно-публіцистичний збірник. - Зміїв, 2001 р.- 146 с.
- Саяний М.І. Видатні люди Зміївщини. Частина I. – Харків: Кроссруд, 2009.- 52 с., з іл.;
- фотоматеріали.

Вступне слово.

Зміївщино! Славна вона своєю історією, віковою культурою багатьох народів, що населяли її територію. Багата вона на землі родючі, вікові дубові гаї і соснові ліси, квітучі галявини і зелені ліси. Але найбільша гордість Зміївщини – це люди. Щедро рясніє наша земле талантами, подарувавши світові багато науковців і громадських діячів, військових та спортсменів, художників та поетів. Їх прізвища по праву увійшли до скарбниці світової культури та історії.

І-а зупинка «Герої Зміївщини!» (ознайомлення гуртківців з героями II –ї світової та ВВВ)

Щоразу нова і щоразу звична
 Дума про подвиг твоїх імен –
 О, Зміївщина, земля героїчна,
 Славна-преславна з давніх-давен.

М.Тимченко

У жорстоких поєдинках з фашистами наші земляки незмінно виходили переможцями. Бо були глибоко переконані у правоті своєї справи, знали, за що воюють, відстоюють свободу і незалежність свого народу, рідної Батьківщини.

Нерідко виникали і трагічні обставини, які змушували наших земляків в ім'я перемоги над фашизмом, остаточного розгрому ненависного ворога жертвувати своїм життям. Та ці жертви не були даремними, вони сприяли успіхові, розгрому окупантів на нашій землі. Подвиги в ім'я Вітчизни – це вияв безприкладного героїзму і високих моральних якостей наших співвітчизників. Вони носили масовий характер, були звичайним явищем, засвідчували готовність наших воїнів зробити все можливе й неможливе для наближення остаточного розгрому гітлерівців.

Вони були робітниками і колгоспниками, представниками інтелігенції, студентами вузів і старшокласниками середніх шкіл. Прямо з цехів підприємств Зміївщини, з колгоспних полів, з студентських аудиторій, із шкільних класів вони зробили крок у полум'я, пройшли по її опалених дорогах, примножуючи бойову славу Вітчизни.

***Гордієнко Григорій Гаврилович* (1923-2008)**

Народився 16 серпня 1923 року в с. Мохнач Зміївського району. У 1938 році закінчив Мохначанську школу. Пізніше навчався в ремісному училищі м. Харкова. Працював на станко заводі.

В серпні 1941 року добровольцем пішов на фронт. До лютого 1942 року був курсантом військово-інженерного училища. З лютого 1942 року Григорій Гаврилович був командиром відділення розвідки 96 окремого гвардійського батальйону 413-ї гвардійської стрілецької дивізії. Воював під Смоленськом, на Калінінському та Ленінградському фронтах.

Брав участь у Параді Перемоги 24.06.1945 року в Москві.

Демобілізувався 28.02.1946 року. Нагороджений орденом Червоного Прапора, орденом Слави III ступеня, багатьма медалями.

З 1946 по 1955 роки працював художником у колгоспі ім. Ворошилова.

З 1955 по 1957 рік - працівник Краснополянського лісництва.

З 1960 по 1964 роки - лісовод Скрипаївського лісництва.

У 1962 році закінчив Чугуєво-Бабчанський лісний технікум.

З 1964 по 1965 роки - помічник лісничого Скрипаївського лісництва., а з квітня 1965 року - майстер лісу цього лісництва.

У 1983 році вийшов на пенсію, але працював до 1989 року.

***Назаренко Микола Васильович* (р.нар. 1923)**

Народився 1923 року в с. Соколів Зміївського району. Тут пролетіли незабутні роки дитинства, навчання в Соколівській школі. Мріяв про далекі країни, про щасливе і радісне життя. Але всі ці мрії обірвалися 22 червня 1941 року із звісткою про початок війни. Як і багато його однолітків, юнак рвався в бій, щоб із зброєю в руках захищати рідну країну.

І ось, на початку жовтня 1941 року, за лічені дні до окупації Зміївщини фашистами Миколу Назаренка військкомат призвав до армії. Оскільки у юнака за плечима було 9 класів середньої школи, його направили на навчання до інженерно-технічного училища.. але його не судилося закінчити, бо в січні 1942 року всіх курсантів кинули в бій за Москву. Тут, на підмосковних полях, продовжував він у жорстоких боях освоювати військову науку. Як колишнього курсанта його призначають командиром відділення, а потім і взводу. На плечах Миколи Васильовича з'являються спочатку сержантські, а потім і офіцерські погони молодшого лейтенанта. Так став він начальником зв'язку полка.

Довелось молодшому лейтенанту і покомандувати в бою стрілецьким батальйоном, за що його було нагороджено орденом Червоної Зірки. Так ось і йшов кривавими дорогами війни все далі на захід лейтенант Назаренко. Після затяжних жорстоких боїв під Ржевом і Смоленськом визволяв Білорусію, вступив на територію Пруссії, в складі 1-го Білоруського фронту штурмував Кенігсберг. Тут і зустрів Микола Васильович Велику Перемогу.

Але частина, в якій служив лейтенант Назаренко, недовго відпочивала від жорстоких боїв. Розпочалася загрузка в ешелони, які пішли на Далекий Схід на розгром японської армії. В цей час лейтенант Микола Назаренко отримав іще одне важливе завдання. Його направили в Москву для участі в Параді Перемоги. і він пройшов урочистим маршем по Красній площі, будучи правофланговим у одному строю зведеного парадного полку 3-го Білоруського фронту.

Після Параду Перемоги, наступного дня, молодий лейтенант доганяв своїх однополчан вже в дорозі. Він брав участь у розгромі Квантунської армії японців, визволяв Порт Артур, де і прослужив до демобілізації у 1952 році. Після демобілізації із армії Микола Васильович 30 років прослужив в органах держбезпеки на Дніпропетровщині.

За мужність та відвагу, проявлені у роки Великої Вітчизняної війни, М.В.Назаренко було нагороджено орденом Червоної Зірки, орденами Вітчизняної війни I та II ст., медалями «За відвагу», «За оборону Москви», «За взяття Кенігсберга», «За перемогу над Німеччиною», «За перемогу над Японією» та багатьма іншими.

Єрьомін Георгій Георгійович (1917-2001)

Народився 27 січня 1917 року у м. Куп'янську Харківської області. З 1917 року проживав в м. Змієві.

1933 року закінчив 8 класів Зміївської середньої школи, навчався у Харківському ФЗУ при паровозобудівному заводі. За фахом – розмітник.

З 1934 року - вчитель малювання та креслення Зміївської семирічної школи. 1936 року вступив до Херсонського морського технікуму (факультет штурманів далекого плавання).

1939 року призваний до лав Червоної Армії. Після «польської» кампанії був направлений на навчання до 1-го Саратовського танкового училища, яке закінчив у травні 1942 року.

На посаді командира танкового розвідувального взводу 107-ї окремої танкової бригади брав участь у Сталінградській битві. Після поранення і лікування в госпіталі був призначений на посаду командира моторизованого розвідувального загону 7-ї окремої моторизованої розвідувальної роти розвід відділу 1-го Прибалтійського фронту. Брав участь в операції «Багратіон» (Білорусія). Розвідувальних операціях на території Латвії, Литви, Естонії, штурмі Кенігсберга. Також брав участь в операціях на території Маньчжурії у складі 2-го Далекосхідного фронту.

1946 року демобілізований з лав Радянської Армії.

Бойовий шлях офіцера-розвідника Георгія Єрьоміна проліг від стін Сталінграда до Кенігсбергу, а потім бої з японськими мілітаристами на Далекому Сході. За мужність і відвагу його нагороджено орденом Вітчизняної Війни I ступеня, двома орденами Вітчизняної Війни II ступеня, орденом Червоної Зірки, медалями «За оборону Сталінграда», «За взяття Кенігсберга», «За перемогу над Німеччиною у Великій вітчизняній війні 1941-1945 рр.», «За перемогу над Японією» та багатьма ювілейними медалями.

З 1946 року працював учителем військової підготовки Зміївської середньої школи № 1.

З 1953 року викладав малювання, креслення, географію та астрономію в Зміївській СШ №1. при школі створив географічний кабінет, який став центром методичної роботи вчителів географії Харківської області.

1962 року закінчив географічний факультет Харківського державного університету.

Після виходу на пенсію 1976 року працював на посаді керівника судомодельного гуртка на станції юних техніків м. Змієва.

Відмінник народної освіти СРСР Г.Г.Єрємін – перший ініціатор і організатор створення в Змієві краєзнавчого музею.

Помер 5 липня 2001 року.

Заровний Федір Іванович (р.нар. 1921)

Народився в 1921 році в Полтавській області в с. Червонознаменівка. В 1938 році закінчив середню школу. В тому ж році вступив до Харківського інженерно-будівного інституту. А в 1941 році був призваний до лав Радянської Армії і направлений в артилерію.

З вересня 1941 року по квітень вчився в Київському училищі ПВО, а потім – на захист Москви. В цей період на Москву було направлено фашистами 500 знищувачів, але не один не прорвався до міста. І взвод Ф.Заровного отримав подяку від Сталіна.

Федір Іванович – учасник Параду Перемоги на Красній площі в Москві. Це був самий пам'ятний день в житті ветерана війни.

Демобілізувався в грудні 1945 року.

Слюсаренко Захар Карпович (1907-1977) – генерал-лейтенант, двічі Герой Радянського Союзу.

Народився 16 вересня 1907 року в м. Змієві у сім'ї селянина. Закінчив 7 класів Зміївської школи, потім переїхав до Мерефи. У 13 років розпочав самостійне трудове життя, наймитував, працював на лісозаготівлях, на Мерефянському скляному заводі. Звідти був направлений на навчання до Вищої школи профруху України.

У 1932 році З.К.Слюсаренка призвали до лав Червоної Армії. Успішно закінчивши Орловське танкове училище, командував взводом, ротою, потім його призначили заступником начальника штабу батальйону, начальником штабу, командиром важкого танкового батальйону. На будь-якій ділянці фронту відзначався мужністю і відвагою. Ось що говориться в бойовій характеристиці, складеній на підставі його участі у боях влітку 1942 року на рідній Харківщині в районі сіл Шевченкове, Підпорне, Богоносівка: «В найскладнішій обстановці тов. Слюсаренко, який перебував у батальйонах і керував ними, особистим прикладом хоробрості і безстрашності забезпечив виконання бойових завдань».

З серпня 1941 року танковий батальйон капітана Слюсаренка вела запеклі бої під Львовом, Тернополем, Києвом, Конотопом В літку 1942 року визволяв від фашистів рідну Харківщину. Захищав він і столицю СРСР

Москву. На підступах до Сталінграда 168-я танкова бригада підполковника З.К.Слюсаренка вела важкі оборонні бої з гітлерівцями.

З лютого 1943 року Захар Карпович командував важким танковим полком на Ленінградському фронті, в грудні – 56-ю гвардійською танковою бригадою 3-ї гвардійської танкової армії 1-го Українського фронту. У серпні-вересні 1944 року частина полковника Слісаренка брала участь у звільненні Житомира, Шепетівки, Проскурова, Львова.

Танкова бригада, якою командував Слісаренко, пройшла з боями від берегів Волги до Берліна, а День Перемоги зустріла у Златій Празі. Першої Золотої Зірки Героя З.К.Слюсаренка удостоєно за бойові дії під час форсування Вісли і утримання Сандомирського плацдарму. Його танкова бригада чотири дні відбивала шалені

контратаки переважаючих ворожих сил і сприяла оточенню Сандомирського угруповування гітлерівців.

23 вересня 1944 року за захоплення, утримання і розширення Сандомирського плацдарму, Президія Верховної Ради СРСР присвоїла гвардії полковнику З.К.Слюсаренку звання Героя Радянського Союзу.

...Квітень 1945-го. Завершальний етап Великої Вітчизняної війни. Танкова бригада З.К.Слюсаренка підійшла до південно-західної околиці Берліна. Як форсувати останній водний рубіж – канал Тельтов, береги якого одягнені в бетон, а мости зірвані? Гвардійці знайшли вихід: затопили один танк, поклали на нього таврові балки, перекинувши їх на протилежний берег, і по цьому своєрідному мосту ввірвалися в Берлін, де вели бої за кожну вулицю, за кожний дім. Незабаром бригада з'єдналася з військами 1-го Білоруського фронту, замкнувши кільце оточення міста. Танкісти тут завдали ворогові великих втрат. Лише за 15 днів знищили 660 і взяли в полон 470 солдатів і офіцерів противника, підбили 48 танків, 37 гармат, 16 бронемашин, захопили 2 ешелони і кілька складів з озброєнням та іншими військовим спорядженням. За керівництво цією сміливою операцією 31 травня 1945 р. гвардії полковник З.К.Слюсаренко був нагороджений другою медаллю «Золота Зірка».

Для танкістів бригади війна на цьому не закінчилася. Разом з іншими з'єднаннями вони форсованим маршем поспішали до Праги, щоб звільнити її від Фашистів, котрі не захотіли капітулювати. У травні столиця братньої Чехословаччини радо зустрічала своїх визволителів, які допомогли розгромити останній оплот гітлерівців у Європі.

Пізніше бійці його з'єднання допомагали братньому чехословацькому народу звільнитися від фашистів.

За роки війни 56-а гвардійська танкова бригада, якою командував З.К.Слюсаренко, пройшла близька 4 тисяч кілометрів, провела близько 60 крупних боїв і визволила від фашистів десятки міст і сотні населених пунктів, дійшла до Берліну. Знищила 386 ворожих танків і самохідних гармат, 68 бронетранспортерів, 370 гармат різного калібру, 236 кулеметів, 537 автомашин, більше 10000 солдатів і офіцерів, взяла у полон близько 9 000 фашистів. Бригада була удостоєна почесних найменувань «Шепетівської», «Берлінської», нагороджена орденами Леніна, Червоного Прапора, Кутузова II ст., Суворова II ст. Багато разів побував в жорстоких сутичках з ворогом. П'ять танків, на яких воював, були підбиті, шість разів він був поранений, але лише двічі лікувався у шпиталях, в решті випадків залишався в строю. Бувало всяке. Під м. Ченстоховом у Польщі йому відірвало три пальці лівої руки. А під час іншого бою фашист поцілів йому прямо в серце, але хороброго офіцера врятувала одна з численних нагород: вдарившись об орден, куля, змінивши напрям, відскочила вбік.

1949 року Захар Карпович закінчив курси вдосконалення офіцерського складу при Військовій Академії Бронетанкових і механізованих військ, а 1957 року – Вищі академічні курси в Військовій академії Генштабу. З 1960 по 1965 роки був заступником командуючого Північною групою військ. 1965 року пішов у відставку.

З.К.Слюсаренка за роки війни було нагороджено двома орденами Леніна, орденами Червоного Прапора, Суворова II ст., Вітчизняної війни I та II ст., Червоної Зірки, багатьма медалями.

В 1950 році в м. Змієві, де народився звитязний танкіст, було споруджено бронзовий бюст двічі Героя Радянського Союзу З.К.Слісаренка. Пам'ятник відкрито в 1950 році. (Додаток 9) мешканці міста палко вітали

славного земляка, котрий прибув до них у гості.

Помер генерал-лейтенант танкових військ 6 квітня 1977 року в Києві.

II-а зупинка- «Культурна спадщина рідного краю.»

Зміївщина рідно! Ти свято бережеш пам'ять про художників Петра Шевченка, Іллю Репіна, Сергія Васильківського, Бориса Косарева, поетів

Велиміра Хлебнікова, Володимира Маяковського, Миколу Асєєва, письменників Остапа Вишню, Наталю Забілу, Антона Хижняка, співаків Федора Шаляпіна, Клавдію Шульженко. Доля кожного з цих непересічних діячів національної культури у більшій чи меншій мірі пов'язана з рідною нам Зміївщиною.

Зміївщино! Твоя неземна краса, кожен твій куточок просякнуті героїчною історією, легендами та народними переказами. Все це додавало поетам, письменникам і художникам сили та творчої наснаги. А їхні враження і відчуття, так чи інакше, відбилися в їх творчості і в подальших справах.

- Письменники

Кричевська Любов Яківна (кінець XVIII ст.. – близько 1865 р)

На жаль, точної дати народження і смерті її не встановлені. Лише відомо, що народилася вона наприкінці XVIII ст.. на хуторі Кричевка Соколівської волості Зміївського повіту у сім'ї дрібного чиновника. Батько її помер рано, і всі турботи про матір та сестер лягли на її плечі.

Про матір Настасію Василівну відомо, що вона була представницею старовинного дворянського роду Шидловських і рідною сестрою матері Григорія Квітки-Основ'яненка. Окрім сестри Марії, у Настасії було ще два брати: Микола та Орест. Всі представники цього роду проживали в Зміївському повіті, зокрема, в Змієві, Лимані, Височинівці, Геніївці, Гнилиці, Кричевці, і підтримували родинні стосунки.

Важке життя, постійна нестача грошей, турбота про матір та сестер не дали можливості Кричевській ані здобути освіту ані вийти заміж. Вчилася вона вдома, але багато читала, вивчала твори класиків російської та світової літератури. А тому добре знала французьку мову і навіть вдало перекладала твори поетів Франції.

1816 року Григорій Квітка-Основ'яненко стає редактором журналу «Український вісник». Це дає можливість розмістити в журналі вірші Л.Я.Кричевської «Вера, Надежда, Любовь» і «Ртищеву». У наступних роках друкуються нові вірші : «Вздих мого сердца», «Раскаяние», «Дніпр. 25 мая. Вечер», «Белый листочек бумаги», «Добродетель», «На ополчение 1812 года», «Приятность», «Нежность», в яких поетеса засуджує суспільство за втрату моральних цінностей. Усі ці вірші увійшли до першої книги Кричевської «Мои свободные минуты», яка побачила світ в 1817 року. Редактором і видавцем книги був Г.Квітка. Серед передплатників книги був засновник Харківського університету В.Н.Каразін. За п'єсами Кричевської створюються театральні вистави, зокрема в Харкові.

1826 року виходить нова книга «Исторические анекдоты и избранные изречения известных людей», де поетеса вже виступає як прозаїк. Ця книга розійшлася з великим успіхом.

Сьогодні невідомо, що вплинуло на її подальшу творчість. Чи тяжкий стан, а потім смерть матері, чи ускладнення у стосунках з рідним братом щодо спадщини, чи усвідомлення того, що літературна діяльність не приносить матеріального забезпечення. А тому довгих 10 років письменниця нічого не видає. І лише 1837 року за клопотанням Квітки-Основ'яненка виходить у двох томах роман Л.Кричевської «Граф Горський». Це останній відомий твір письменниці.

Померла письменниця приблизно 1865 р. Де похована, на жаль, не відомо. Сам хутір Кричевський на карті Зміївського повіту 1864 року ще значиться, але на картах подальших видань цього хутора вже немає.

Франко Ольга Федорівна (1864-1941)

Дружина і вірний друг письменника І.Я.Франка. Походила із стародавнього українського роду Хоружинських. З нього, вважають, вийшов колишній гетьман Дем'ян Многогрішний. Вона народилася в 1864 року в с.Бірки Зміївського повіту, рано залишилася сиротою і виховалася в сім'ї старшої сестри Антоніни – дружини відомого педагога Єлисея Трегубова.

Закінчила Харківський інститут шляхетних дівчат і вищі жіночі курси в Києві. На той час жінки дуже рідко отримували таку освіту. Ольга була активним членом українських товариств, часто виступала в театральних виставах. Ще до зустрічі з І.Я.Франком 18-річна Ольга надрукувала свою розвідку «Карпатські байки й їх родинне життя».

30-річний Франко одружився з 22-річною Ольгою несподівано для свого оточення, через рік після їх першої зустрічі. Ольга Хоружинська, тендітна аристократка із Слобожанщини, не побоялася подати руку синові коваля, якого на той час уже двічі заарештовували. Стала йому вірною дружиною на все життя. Через два роки після їхнього весілля Франко заарештовують втретє, а вона з маленькою дитиною на руках, одна в чужому краю не зріклася чоловіка. Ставши дружиною бунтівника-письменника, вона взяла на тендітні плечі весь тягар його нелегкої долі, ставши не тільки матір'ю його дітей, а й вірним другом, помічницею у літературній праці.

У 1894-1897 рр. видавала заснований Франком журнал «Житіє і слово». За свій кошт Ольга Франко опублікувала чоловікову книгу оповідань «В поті чола», і вдруге збірку «З вершин і низин». Разом з Франком Ольга Федорівна збирала казки і легенди, писала статті.

Їй випала нелегка страдницька доля, але й щаслива. Ольга Федорівна народила і виховала чотирьох дітей: Андрія (1887-1913), Тараса (1889-1971), Петра (1890-1841) та Ганну (1892-1988).

Іван Франко помер 1916 року, дружина пережила його на 25 років. Останні роки життя жила на другому поверсі власного будинку у Львові, який з 1940 став музеєм І. Франка. Після арешту 1941 року фашистами сина Петра, Ольга Федорівна, не витримавши душевного болю, померла.

- Художники

Виєзжев Олександр Миколайович (1865-1918)

Народився 13 червня 1865 року у м. Змієві.

Український художник. Початкову освіту отримав у родині. Батьки рано запримітили у дитини талант до малювання, а тому у 1870 році він вже навчався у Харківській приватній школі малювання М.Д.Іванової-Раєвської. 1887 року талановитого юнака приймають до Петербурзької Академії мистецтв, яку він закінчив в 1890 року. Жив у Петербурзі та Харкові. Був організатором Харківського гуртка місцевих художників (1900).

Твори: «Заутреня в монастирі» (1890), «Через море» (1889), «Кручина» (1898), «Хвилі» (1906) та інші.

Трагічно загинув 1918 року в Гурзуфі.

Синякова-Уречіна Марія Михайлівна (1890-1984)

Народилася 11 листопада 1890 року. Щоліта велика сім'я Синякових (окрім Марії, у харківського купця Михайла Івановича Синякова було п'ять дочок і чотири сина) виїздила на дачу в Красну Поляну Зміївського повіту. «Зеленые поля, нивы, река в легком тумане, голубое небо – это моя живописная академия» - згадувала Марія Синякова про свої дитячі роки, проведені в Красній Полянці. Спершу вона навчалася в Харківській

міській школі малювання та живопису, потім – у приватній студії випускника Академії мистецтв Є. Агафонова.

1910 року Марія Синякова побувала в Німеччині, де вивчала в музеях живопис німецьких та нідерландських художників.

1914 року Марія Синякова вийшла заміж за Арсена Уречи на. Вони здійснили мандрівку по Центральній Азії, де Синякова вивчала монгольську ікону та перську мініатюру.

З 1918 по 1920 роки Марія Михайлівна і Арсен Уречін жили в Красній Полянці. Після поїздки до Німеччини та Центральній Азії у Марії Синякової проявився інтерес до пам'яток народної творчості – розписів весільних скринь, писанок, народних ікон, рушників, вибіванок. «В краснополянских акварелях среди цветов народного орнамента она разместила сценки сельского быта. На этих ярких, как радуга картинках, написанных чистыми, словно дождем омытыми красками, двигаются нарядные девушки, скачут горделивые всадницы, чопорно прогуливаются горожане в цилиндрах, играют кони, тихо пасутся коровы, синеют озера».

З розповідей тих, хто знав Марію Синякову, відомо, що вона була цікавою, неординарною людиною, була красивою, талановитою, відзначалася значною працездатністю.

Марія Синякова брала участь в численних виставках: виставці художників «4-го мистецтва» (1925р., Москва, Музей Красних мистецтв), міжнародній виставці «Мистецтво книги» (1927р., Лейпциг), міжнародній виставці «Мистецтво книги» (1931р., Париж) та ін.

Імя Марії Синякової-Уречіної стало легендою ще за її життя. Померла у 1984 році в Москві.

- Науковці

Ананьїн Степан Андрійович (1873-1942)

Народився 28 жовтня у м. Змієві в сім'ї вчителів.

До 1893 року отримав ґрунтовну домашню освіту, став сумлінним гімназистом та блискуче закінчив середній й навчальний заклад Змієва.

Після закінчення юридичного факультету Харківського імператорського університету (1897) вступає на історико-філологічний факультет Київського університету, який закінчує у 1905 році.

Протягом 20-ти років Ананьїн викладає курси педагогіки в Київському університеті на кафедрі філософії.

Найзначнішим досяганням педагога у дореволюційний період був вихід у світ 1915 року монографії «Інтерес у вченні сучасної психології та педагогіки».

Завдяки його старанням і ініціативі відкрито у 1922 року педагогічний факультет Київської державної консерваторії. Цей факультет мав готувати викладачів музичних шкіл. Найважливішим і найзначнішим досягненням Степана Андрійовича як вченого у 20-і роки стала праця «Трудове виховання. Його минуле і сучасне» (1925).

Репресії з боку влади та розстріли друзів і професорсько- педагогічного складу Київського університету примушували Степана Андрійовича бути досить обережним. Тим більше, що Ананьїни були дворянського походження. З-за напруженого темпу різносторонньої праці, хронічної хвороби та складної суспільно-політичної ситуації в університеті професор був змушений залишити науково-педагогічну діяльність.

1925 року Ананьїн разом з дружиною переїздить до рідного Змієва. З 1928 року Степан Андрійович був наставником Зміївської середньої школи і викладав тут німецьку мову, адже видатний педагог досконало володів шістьма іноземними мовами.

Взимку 1942 року Степана Андрійовича та його дружину знайшли мертвими в їхньому будинку по вул. Червоноармійській. За нез'ясованих обставин їхнє життя обірвалося. Знаючи про те, що в Змієві залишився на окупованій території великий

український вчений, фашисти всіляко хотіли схилити його до співпраці. Але, вірогідно, не зломивши його волю, вони знищили його фізично.

Пустовойт Василь Степанович (1886-1972)

Народився в с. Таранівка Зміївського повіту Харківської області. Закінчив Таранівську церковнопарафіяльну школу та Зміївське ремісне училище. В 1907 році – Харківське землеробське училище, в 1926 році - Кубанський сільськогосподарський інститут. У 1932 році організував при Кубанській сільськогосподарській школі дослідно-селекційне поле, яке у 1932 році перетворене на Всесоюзний науково-дослідницький інститут олійних культур.

В липні 1926 року отримує диплом вченого-агронома. В.С.Пустовойт розробив високоефективні системи селекції і насінництва соняшнику з високою олійністю; створив 20 високоолійних, стійких проти хвороб ортів.

1946 р.- Удостоєний державної премії СРСР, а 1956 р. – Ленінської премії СРСР, за визначні заслуги перед державою був двічі удостоєний звання Героя Соціалістичної Праці.

Створення за декілька десятиріч нової культури – «російський соняшник» - справжній зразок всього того, що називають подвигом в ім'я народу.

III-а зупинка - «Твої люди, Зміївщина!»

Життя людини вимірюється не роками», - писав Т.С.Усманходжаєв, - а її роботою, тією частиною, великою чи малою, вкладеною в справу, якій вона служить, мірою, якщо так можна висловитися, користі суспільству». Ці слова повною мірою можна віднести до синів і дочок, які зараз проживають на території Зміївщини чи відлетіли у різні роки з рідного гнізда і прославляють її далеко за межами Батьківщини.

Підопригора Галина Іванівна (р.нар. 1952)

Народилася в с. Геніївка Зміївського району. З 1975 року працювала на підприємствах громадянського харчування Харкова, з 1990 року – генеральний директор підприємства «Галина»

Займається різноманітною благодійною діяльністю, зокрема, на свої кошти утримує дитячий будинок (320дітей) у с. Високому, відбудувала храми Архистратига Михаїла у с. Рокитному Нововодолазького району та Серафима Садовського з 15-ти метрової дзвіницею у рідному селі. 2000 року збудувала пам'ятник Вічної слави землякам-геніївцям, які загинули в роки ВВВ.

З 1996 року Г.І.Підопригора - Віце-президент Ліги українських меценатів, член правління Міжнародної спілки Українських підприємців та міжнародного парламенту жінок.

Г.І.Підопригора найбагатодітніша мати України (хрещена мати 150 дітям).

За благочинну діяльність по відродженню історичних храмів та споруд, перша з жінок України, нагороджена Хрестом Князя Володимира III ст. (1996), а також орденом княгині Ольги III ст.. (2001) і орденом княгині Ольги II ст.. (2004).

З 1996 року – Віце-президент Міжнародної Ліги українських меценатів. 2002 року відзначена почесним титулом «Українська мадонна», а 2003 року – отримала звання «Бізнес-леді світу – 2002». У 2005 році за великі особисті заслуги, благодійність та меценатство Великий Преорат Суверенного Ордену Святого Іоанна Іерусалимського нагородив Г.І.Підопригору Мальтійським хрестом та прийняв її у члени Ордену.

Гетьман Анатолій Павлович (р.нар. 1958)

Народився в с. Зідьки Зміївського району.

А.П.Гетьман – вчений в галузі економічного права. Він є автором понад 130 наукових праць. Проводить велику роботу з підготовки науково-педагогічних кадрів. Плідна праця А.П.Гетьмана відзначена державними нагородами: Указом Президента України йому присвоєне почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2003), лауреат премії імені Ярослава Мудрого (2003).

Заярний Борис Якович (р.нар. 1945)

Народився в с. Велика Гомільша Зміївського району у сім'ї селянина.

Після закінчення у 1965 році закінчення Ульяновського військово-технічного училища був направлений на Північний флот на посаду начальника лабораторії 2362 складу пального тилу Північного флоту.

Після закінчення 1972 році Військової Академії тилу і транспорту перебував на посадах заступника начальника складу пального, пізніше перебуває на посаді начальника складу пальної групи Радянських військ у Німеччині. З 1983 по 1985 роки - командир бригади Середньоазіатського військового округу, пізніше – начальник Центральної бази пального МО СРСР. У 1992 році перейшов на службу до Збройних Сил України. Нагороджений орденом «знак пошани», багатьма медалями, іменною зброєю (1996).

Майстер спорту СРСР з гандболу. Учасник першості Збройних Сил СРСР, Дружніх армій СРСР, Спартакіади народів СРСР.

Костенко Костянтин Миколайович (р.нар. 1973)

Народився в с. Шелудьківка в родині вчителів. Після закінчення Шелудьківської ЗОШ з золотою медаллю поступив до Харківського державного університету на факультет іноземних мов в групу перекладачів.

Працював у Міністерстві закордонних справ аташе по країнах Європи і Балтії, паралельно закінчив школу дипломатів при Міністерстві закордонних справ. У Відні закінчив Академію дипломатів (для країн СНД)

В 1997 році був посланий працювати третім секретарем при посольстві України у Литві (де працює і зараз).

Заключне слово.

Тож, будемо пишатися тими синами і доньками, що прославили і прославляють нашу рідну землю. І нехай їх слава та талант передаються нинішнім та прийдешнім поколінням.

Вікторина «Що я знаю про Україну?»

I тур «Моя держава – Україна»

1. Назвіть головних керівників нашої держави. (Президент, Голова Верховної Ради, Прем'єр-міністр)
2. Якого року проголошено незалежність України? (1991)
3. Гімн Країни? («Ще не вмерла Україна»)
4. Хто є автором гімну «Ще не вмерла Україна»? (Павло Чубинський)
5. Які ви знаєте державні символи? (Гімн, прапор, герб)
6. Назвіть герб України? (Тризуб)
7. Що символізує наш державний прапор?
8. Які предмети і рослини є національними символами України? (Рушники, вишиті сорочки, калина, верба, барвінок)
9. Як називалась Київська держава за часів Ольги і Володимира? (Київська Русь)

II тур «Наша Україна – на планеті земля»

1. Назвіть країни, з якими межує Україна. (На сході – Росія, на півночі – Білорусь, на заході – Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова)
2. Назвіть гори України. (Карпати, Кримські гори)
3. Найвища гора України? (Говерла в Карпатах – висота над рівнем моря 2061 м, Роман-Кош – у Кримських горах – висота над рівнем моря 1545 м)
4. Які моря омивають територію України? (Чорне та Азовське)
5. Які ви знаєте найбільші річки України? (Дніпро, Південний Буг, Дністер, Дунай, Десна)
6. Найбільші міста України. (Київ, Харків...)

III тур «Україно, Україно, славний край козачий»

1. Як називалась козацька держава? (Запорізька Січ)
2. Символ гетьманської влади? (Булава)
3. Де була розташована Запорізька Січ? (За дніпровськими порогами)
4. Яка держава, крім України, має на прапорі жовтий і блакитний кольори і тризуб? (Барбадос)
5. Що означає слово «козак»? (вільна людина)

IV тур «Свій край – як рай»

1. Назвіть українські національні страви. (Галушки, борщ, вареники)
2. Назвіть український народний музичний інструмент. (Бандура)
3. Назвіть українські прислів'я про рідний край.
  - Де рідний край, там і під ялиною рай.
  - За рідний край хоч помирай.
  - Рідна сторона – мати, чужа – мачуха.
  - До свого роду хоч через воду.

**Районні збори активу волонтерських загонів,
присвячені 70-ти річчю визволення Зміївщини
від німецько-фашистських загарбників**

Добрий день дорогі друзі, шановні гості!

Сьогодні ми проводимо районні збори активу волонтерських загонів, присвячені 70-ти річчю визволення Зміївщини від німецько-фашистських загарбників.

Вже давно відійшли в минуле бої Великої Вітчизняної, над врятованим світом був піднятий прапор Перемоги. Але ця війна назавжди залишиться в людській пам'яті, бо героїчні подвиги загиблих і живих історія навечно закарбувала в свої літописи. День Перемоги – це свято небаченої людської мужності і стійкості, самопожертви і відданості своїй землі, своєму народові. Його наближували, як могли, люди, котрим було дуже нелегко в ті воєнні літа і яким найважче сьогодні.

Наші покоління у довічному боргу перед ветеранами війни, учасниками партизанського руху, перед тими, хто кував Велику Перемогу в тилу. Все менше їх залишається в життєвому строю. Даються взнаки і опалена війною молодість, сирі окопи і бліндажі, голод і холод, хвороби і рани.

Багато і наших земляків обороняли свою Батьківщину, рідну землю, захищали свої родини заради щасливого майбутнього дітей і онуків.

Сьогодні ми готуємось до відзначення великої дати - 70-ти річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні. Нажаль, не всі ветерани дожили до сьогоднішнього дня. Тим більше ми повинні піклуватися про них, допомагати їм, бути уважними, шанобливо ставитися до кожної людини, яка здобувала нам цю Велику Перемогу.

У нас на Зміївщині активно розвинений волонтерський рух. В кожній школі діють волонтерські загони. І сьогодні на наших зборах присутні представники шкільних волонтерських загонів ЗНЗ району, які прозвітують про свою роботу.

Також на нашій конференції присутні почесні гості:

1. _____

Слово надається: _____
(привітання учасників)

Запрошуємо представників волонтерських загонів відзвітувати про свою діяльність.

(виступи шкільних загонів району)

З метою відзначення 70-річчя Великої Перемоги в нашому районі буде організований волонтерський рух «Спадкоємці Перемоги». Цей захід буде проводитися у 2 етапи. Підсумки першого етапу будуть підведені 5 грудня 2014 року під час відзначення Дня волонтера, підсумки другого - 8 травня 2015 року на святі учнівської молоді з нагоди ювілею Великої Перемоги.

Сподіваємося, що цей широкомасштабний захід буде сприяти:

- загальній активізації волонтерського руху серед учнівської молоді;
- вихованню гуманістичних поглядів у підростаючого покоління;
- увічненню безсмертного подвигу народу у боротьбі з фашизмом.

А зараз я пропоную прийняти резолюцію зборів активу учнівських волонтерських загонів.

У Зміївському районі в загальноосвітніх навчальних закладах активно діє 28 волонтерських загонів, які виконують благородну місію.

Сьогодні, коли в нашій країні йде підготовка до відзначення 70-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників та 70-річчя Великої Перемоги, віддаючи належне подвигу наших дідів та прадідів, учнівська молодь Зміївщини активно працює над збереженням та увічненням безсмертного подвигу народу у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років, вшануванням пам'яті полеглих у боротьбі з фашистами.

На зборах активу учнівських волонтерських загонів заплановані заходи, якими учні віддають шану тим, хто став на захист Вітчизни, хто пройшов фронтовими дорогами, хто кував перемогу у тилу:

1. Активізувати роботу волонтерських загонів ЗНЗ Зміївського району.
2. В ході підготовки до відзначення 70-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників та 70-річчя Великої Перемоги проводити заходи з учнівською молоддю:
  - зустрічі з ветеранами війни, учасниками бойових дій та партизанського руху,
  - перегляди кінострічок про участь нашого народу у визвольній війні проти фашистських окупантів,
  - тематичні заходи, свята з запрошенням ветеранів війни та праці, людей похилого віку.
3. Взяти активну участь у Всеукраїнській історико-краєзнавчій акції учнівської та студентської молоді «А ми ту славу збережемо».
4. Організувати волонтерський рух «Спадкоємці Перемоги», в ході якого:
  - провести облік ветеранів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій, партизанів, підпільників, в'язнів концтаборів, в'язнів фронтників, одиноких інвалідів, пенсіонерів на території своєї місцевої ради,
  - продовжити пошукову роботу зі встановлення імен загиблих односельчан,

- створити тематичні виставки, папки про учасників бойових дій,
  - організувати збір історичних матеріалів, фотографій, спогадів, музейних експонатів, присвячених Великій Вітчизняній війні,
  - відвідувати ветеранів війни та праці, вчителів-пенсіонерів за місцем проживання, вітати їх зі святами,
  - надавати допомогу (по господарству та іншу) самотнім людям похилого віку, ветеранам ВВВ, учасникам бойових дій,
  - брати активну участь у благоустрої братських могил, сільських кладовищ, зокрема й могил безрідних,
5. Взяти участь у конкурсі на кращу пошукову роботу, есе, фото на тему «Діти Другої світової війни».
6. Взяти участь у конкурсі на кращий волонтерський загін «Спадкоємці Перемоги».

Прошу голосувати, хто за дану резолюцію? Приймається.

А зараз до вашої уваги концертна програма вихованців Зміївського ЦДЮТ, присвячена знаменній даті.
(концерт)

Дякуємо за увагу і бажаємо нашим ветеранам доброго здоров'я, а всім волонтерам плідної праці.

Сценарій

проведення засідання клубу «Червона калина»,
присвячене річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні
**«Зі сплавом героїзму і мертвих, й живих
писалось ім'я Перемога».**

Ведучий:

Наближається знаменна дата — річниця Перемоги нашого народу у ВВВ. Люди старшого покоління пам'ятають: травень того незабутнього 45-го був напрочуд теплим і сонячним. Ніби сама природа своїм таємним єством відчула радість довгожданого визволення, що прийшло на нашу землю. Та водночас були ті травневі дні суворими і кровопролитними, як і всі 1418 днів Великої Вітчизняної.

Ми низько вклоняємося ратному подвигу захисників Вітчизни, шануємо подвиг ветеранів війни.

Чим далі у глибину історії відходять суворі події минулої війни, тим яскравіше постає перед нами велич подвигу народу.

9 травня – всенародне свято пам'яті і надії, бо героїчні подвиги загиблих і живих історія навечно закарбувала в свої літописи.

Нам люди миру, зранені війною,
Заповідають покликом святим:
Шануймо тих, хто не вернувся з бою!
Уклін доземний воїнам живим!

І сьогодні, я рада вітати всіх вас на засіданні клубу «Червона калина» – «Зі сплавом героїзму і мертвих, й живих писалось ім'я Перемога». На зустріч з вами, дорогі діти, ми запросили учасників тих грізних знаменних днів – Вергуна Михайла Корнійовича, Кришталя Василя Петровича, Скрипника Степана Михайловича.

Вергун Михайло Корнійович - народився в с. Скрипаї в 1926 році, в даний час мешкає в м.Змієві. Свій воєнний шлях розпочав 17-річним юнаком в 1943 р., воював на 1-му і 2-му Прибалтійських фронтах та на 3-му Білоруському фронті. Він був командиром відділення зв'язку. На фронті з ним стався випадок, який є яскравим прикладом фронтової дружби та взаємодопомоги. Михайло Корнійович воював разом з одним своїм односельчанином. І коли той був поранений, він виніс з поля бою свого товариша. Потім був 2-й Далекосхідний фронт – війна з японцями. Там Михайло Корнійович сам отримав поранення в голову, і тут йому допоміг односельчанин. Він теж виніс з поля бою свого друга..

За бойові заслуги Михайло Корнійович був нагороджений: орденом Слави 3 ст., медалями «За відвагу», «За перемогу над Німеччиною», «За

перемогу над Японією». В післявоєнний час Михайло Корнійович 25 років пропрацював в органах міліції.

Кришталь Василь Петрович, народився 30.01.1927 року в с. Черемушна, де і живе зараз. Добровольцем він пішов захищати свою Батьківщину. Воював на Ленінградському фронті у 248 окремому зенітному артилерійському дивізіоні. Був поранений, має нагороди. Повернувшись з війни він більше 20 років присвятив роботі в міліції. Працював в Зміївському райвідділі – шофером, має звання лейтенант міліції.

Скрипник Степан Михайлович, народився 05.01.1917 року, родом з Донбасу. Його бойовий шлях розпочався з перших днів війни. В 1941 р. Степан Михайлович був учасником оборони Москви. 1942-1943 р.р. – воював на Воронежському фронті, був політруком роти 280 полку. Потім 2-й Український фронт, політрук 21 прикордонного полку. В 1944 році працював оперуповноваженим в Ворошиловградській області, з 1946 по 1952 рік – оперуповноважений Куп'янського райвідділу міліції. В 1952 р. – став начальником Коломацького районного відділу міліції, 1959 р. - Золочівського, а з 1963 р. - Зміївського. Полковник міліції, нагороджений в роки війни: орденом «Червоної Зірки», «Вітчизняної війни», медаллю «За перемогу над Німеччиною».

(Виступи ветеранів, спілкування дітей з гостями).

Приблизні питання до ветеранів:

1. Що найбільш надихало вас на подвиг, на перемогу?
2. Чи були такі випадки, щоб разом з вами воювали на фронті діти?
3. За що ви отримали орден «Червоної Зірки» та інші нагороди?
4. Чим відрзнялась війна з німцями і японцями?
5. Яке враження на вас справили прості німецькі жителі? Як віднеслись вони до радянських солдат?
6. Чи відчували ви почуття страху перед боєм?
7. Які цікаві випадки траплялися з вами на фронті?
8. Чи зустріли ви на фронті своє перше кохання?
9. Як ви відпочивали між боями?
10. Чому ви обрали саме таку професію після війни?

Ведучий: Дякуємо вам за ваші цікаві розповіді та за змістовні відповіді.
А зараз до вашої уваги невеличкий літературний монтаж, який підготували вихованці драматичного гуртка.

Літературний монтаж (вірші місцевих поетів)

1. В. Колеснікова «Могила невідомого солдата»

Камінь придорожній – ні знаку, ні слів...
 Зупинивсь прохожий, притомившись, сів..
 Сонце камінь гріє, вітер обвіва,
 Серце з жалю мліє: хто тут спочива?
     Бо земля в годину, як скінчився бій,
     Надала для сина тут притулок свій.
     Скільки безіменних в лісі, край доріг...
     Знають поіменно – тільки матері.

2. М. Тимченко «Сімнадцять їх було»

Сімнадцять... Нам ними повік гордиться –
 Сімнадцять відважних було.
 Тут танками ворог збирався пробиться,
 Принишло під бором село...
     Згоріла фашистська броньована лава
     На Воло камським шосе –
     Звідтіль, де заграва, панфіловців слава
     Відвагу і мужність несе.
 А тут – між полями, двома Бишкінами,
 На тихім спокійнім Дінці –
 До відчаю вперті, не кланялись смерті,
 Безсмертям повиті бійці.
     Фашистській гадюці отут не прорвуться
     В простори Донбасу, на Дон,
     Їх тільки 17, всього лиш 17,
     Та кожен із них – бастіон!
 Крізь племін зловісний, крізь гуркіт гарматний,
 Крізь тисяч смертей чорноту
 Вчувається пісня, ввижається мати
 І дідові вишні в цвіту...
     Живи, наша земле, живи, наша ненько,
     Під танки лягають сини.
     Геройськи упав кулеметник Дохненко –
     Схиліться над ними, ясени...
 Встають проти танків Семенов з Босненком –
 На смерть, але не в забуття:
 Ти згинь, чорна ямо, не плач, рідна мамо,
 Для честі дається життя!

Щоб кожен фашист на оцій переправі
 Простріленим трупом поплив,
 17 – в заграві зі смертю віч-на-віч,
 Пощади ніхто не просив...
 Літайте все далі, орли – космонавти,
 Співайте в космічній імлі,
 І в пісні 17 героїв згадайте
 Й бишкінської цятку землі...

3. Т.Саяна «Наші вічні герої»

Хоч багато вже років минуло, а пам'ять навіки жива!
 Війна кожного серця торкнулась, бо забрала святі імена.
 Це війна! Її страшно згадати – руйнувала усе, мов гроза.
 Попелища одні залишались та клубочився дим в небесах.
 Старі люди із дітьми тікали, хто у погріб, хто в ліс, хто куди.
 Всі притулки для себе шукали, та не знали, його де знайти.
 І земля піднімалася в гору, крик людей та дітей не вгасав,
 Не забуде навік ту пору той, хто бачив очима це сам.
 Хто багато вже років минуло, а в землі ще снаряди лежать.
 Багато бійців не вернулось, до цих пір по лісах вони сплять.
 Бійці наші, ви любі герої! Вас немає, а пам'ять жива,
 Не залишаться безіменно Ваші вічні живі імена.

4. М.Зірниченко «Вклоніться їм, люди»

Застигли довкола топольки в мовчанні;
 І матері з бронзи не спиться ночами.
 Все думає, дума: «Сини мої, діти,
 Ви ж лихо збороли, вам вік тепер жити..!»
 Вклоніться їм, люди, за посмішку сонця,
 За мирні світанки у рідній сторонці.
 За світле сьогодні і завтра прекрасне
 Вони віддали вам життя своє власне.

Ведучий: Дорогі ветерани, ми звертаємося до вас зі словами вдячності за вашу мужність і героїзм. Це ви зі своїми бойовими побратимами наближали свято Перемоги, віддаючи своє здоров'я і життя за мирне сьогоднішнє. Дякуємо вам за цікаві розповіді, бо ваше життя, ваші подвиги – це приклад для молодого покоління. Щастя вам, здоров'я, довгих років життя.

Список використаних джерел

1. Виховна система школи: концептуальна модель // Шкільний світ, 2007 - № 37
2. Горшкова О. Громадянська освіта: проблеми й методичні пошуки // Шкільний світ, 2007 - № 9
3. Закон України «Про позашкільну освіту» // Освіта України. – 2000.- № 31
4. О.Кравченко. Виховання громадянина-патріота // Виховна робота в школі, 2007 - № 12
5. Концепція національно-патріотичного виховання молоді
6. Мартинюк І.В. Національне виховання: Теорія і методологія: Метод. посібник. –К.: ІСДО, 1995. – 160 с.
7. Основи національного виховання: Концептуал. Положення/ В.Г.Кузь, Ю.Д.Руденко, З.О.Сергійчук – К.: Інформ.вид.центр «Київ», 1993 – (Ч.1).-152 с.
8. Орієнтовний зміст виховання в національній школі: Методичні рекомендації / кол. Авт.. за заг. Ред.. Є.І. Коваленко. – К.: ІЗМН, 1996. – 136 с.
9. Пастухова Ю.В. Проекти в системі виховної роботи школи // Виховна робота в школі, 2008 - № 5